

Dølafenytt

NR. 60 | 2024

Innhold

Æresmedlemsskap til dronningenes dronning	4
Erfaring med helhetlig beiteplanlegging	8
Presentasjon av livdyrkontakt	13
Ny bok om de gamle norske husdyrrasenes renessanse.....	14
NIBIO Pop	18
Seminokser	22
Gardsoksen Maigutt	27
Sosialt treff i Nordre Brudalen.....	26
Gamle storferaser velegna for mindre bruk.....	32
Fagdag på Formosetra	34
...og plutselig var vi dølafe- bønder	40
Seminaret "Ny kunnskap om gamle storferaser"	45

Innsendte bilder på sidene 10, 13, 22, 43, 44 og 46

Styret

Leiar:
Kent Inge Hansen
Hamarvegen 390
2614 LILLEHAMMER
Tlf. 940 77 919
E-post: kent.inge.hansen@gmail.com

Styremedlem:
Gøran Danielsberg
Bysætervika 59
2353 Stavsjø
Tlf. 977 40 830
E-post: gorandanielsberg@gmail.com

Nestleiar:
Hannah Dokken
Nerøygardsv. 122
2672 SEL
Tlf. 997 07 902
Epost: hannah.marie.dokken@gmail.com

Vara:
Mathea Storihle
Sønstebyvegen 249
2843 Eina
Tlf. 402 32 130
E-post: post@audhumla.no

Styremedlem:
Lars Høvren
Vedumsvegen 50
2636 ØYER
Tlf. 959 27 153
E-post: lars-hovre@hotmail.com

Vara:
Frank Vigart Thune Eriksen

Styremedlem:
Tone Hovde Bradal
Bradalsvegen 146
2833 Raufoss
Tlf. 991 50 988
E-post: jeiler-b@online.no

Livdyrkontakt:
Hans Ivar Tarud
Tarudvegen 156
2651 Østre Gausdal
Tlf. 957 63 988
E-post: hans.ivar.tarud@gmail.com

Førtrykk: Follestad Design - www.folledesign.no
Trykk og ekspedisjon: DG-Trykk as - www-dg-trykk.no

*Forsidebilde: 0015 Maja og 0019 Ofelia på beite, Lindesnes. Foto: Leif Chr. Torsøe.
Baksidebilde: Brannsi. Eier: Hans Gubhage. Bildet er tatt i Finndalen Lom. Foto: Anna Gubhage.*

Info fra styret

Kent Inge Hansen

For første gang kommer Dølafenytt ut uten Anne Ragnhild Korsvold Saglien som redaktør. Men det er en sak om Anne Ragnhild i bladet, og vi i styret lover å gjøre så godt vi kan uten henne. Siden ting nå likevel ikke er som de «alltid» har vært, griper vi sjansen til å justere litt på designen. Dette er noe vi vil fortsette å utvikle framover. Vi tar gjerne tilbakemelding på hva du synes om forandringen.

Takk til alle som sendte inn bilder i forbindelse med dette bladet. Noen bilder ble med, noen ikke. Alle innsendte bilder er tilgjengelige på hjemmesiden vår dolafe.no.

Vi er et forholdsvis lite raselag som forsøker å holde aktiviteten i laget oppe, samt å spre det gode budskap om rasens fortreffelighet. Vi er også medlem i Norsk Bufo og er representert i styret der.

Mordyrantallet på dølafe og de andre bevaringsverdige norske storferasene er fortsatt i vekst. Dette er svært gledelig. NIBIO-artikkelen i bladet forteller mer om dette.

Gjennom året gjennomfører vi i tillegg til årsmøte, et sosialt treff og en fagdag for medlemmer og andre interesserte. Disse har vært populære, men det er alltid plass flere. Informasjon om årets arrangementer kommer både på mail, hjemmesiden og på dølafelagets side på facebook.

Vi planlegger også å gjennomføre vandreutstilling i løpet av september. I utgangspunktet er dette tenkt for områdene Hedmark og Oppland. Vi vurderer å åpne opp for andre områder hvis tettheten mellom besetningene dette gjennomførbart.

Når det gjelder seminokser, så har vi inntak gjennom hele året. Har du en

kandidat som du tror kan være aktuell, så meld fra til seminansvarlig. Vi har mulighet til å ta inn inntil tre kandidater hvert år. Mer om semin kan du lese i dette bladet.

Vi i styret er veldig mottakelige for saker fra medlemmene. Er det noe du ønsker vi skal jobbe med eller forsøke å arrangere, så ta kontakt med oss.

Nye medlemmer er alltid velkomne. Vet du om noen som kunne tenke seg å melde inn, eller har dølafe og ikke er medlem, så reklamer for oss. Hvert nye medlem får en medlemskopp i posten.

Våren er for mange høysesong for kalving. Om du får oksekalv som du mener er egnet for videre avl, tilby den på facebook siden Dølafeokser kjøp og salg. Da får de som ønsker det, muligheten til å være tidlig ute med tanke på neste års avlsokse.

På vegne av hele styret, vil jeg ønske alle en god sesong.

Æresmedlemskap til dronningenes dronning

Vår alles Anne Ragnhild Korsvold Saglien trakk seg i vår ut av styret til Dølafelaget. Det ble derfor raskt bestemt at vi hadde en ny kandidat til æresmedlem i laget. Tildeling av æresmedlemskap ble planlagt utdelt i forbindelse med Nibios fagdag om de bevaringsverdige norske storferasene på Maihaugen Lillehammer 13/10 2023. Pga bilutfordringer ble det i stedet slik at nestleder Hannah Dokken og leder Kent Inge Hansen tok seg en tur til «Husfruen på Bakkemoen» som hun nå titulerer seg, for å tildele æresutnevningen.

Av Kent Inge Hansen

Anne med første Dølakua Rømlin som vart kjøpt som kalv av Paul Nerlien sommeren 1989.

Ett kall

I 1985/86 stod Anne Ragnhild på kjøkenet med radioen på. Samtidig som hun strakk seg etter noe i skapet, snakket journalist Olga Meyer med Pål Nerlien på Godlia om dølafe. Da var det gjort. Anne Ragnhild husker fortsatt denne opplevelsen godt. DETTE var det. Dølafeet var framtida. Og for ei framtid det skulle bli! I 1989 kom Rømlin som første dølafe, fra nettopp Pål Nerlien, inn på tunet i Rustom.

Budeie i 50 år

Anne Ragnhild startet som melkebonde som 17 åring. Hun forpaktet da hjemgården Øvre Korsvold i Dovre. I fjøset var det da NRF, STN og telemarkskyr. Anne Ragnhild traff Kåre mens han gikk på Hjerleid. «Han hadde ikke noe valg. Jeg så gutten og visste jeg skulle ha han». De giftet seg i 1982.

I 1986 gikk ferden til Rustom i Kvam. Flyttelasset bestod av 7 kyr, 7 kalver, høns og kanin og 2 unger. Fem år senere var

Anne og Paul Nerlien som var den vi kan takke for at dølafeet ikkje forsvant heilt.

det dobbelt av alt. Setring var en nødvendighet og ble startet opp allerede i 1987,

Nysgjerrigheten rundt de nyankomne var nok stor blant bygdefolket. Sitat fra en nysgjerrig nabo i den første tiden på Rustom: «Ho der kjærringa oppi Rustom er ikkje heilt normal. Ho prater bare om ku». De skulle bare ha visst.

Mye vatn har runne forbi i Lågen, og uendelig mye arbeid er nedlagt i Rustom sida den spede starten. Vinter og vår, folk og fe har kommet og gått. I 2020 ble gården overført til sønnen Hans Asbjørn. Fortsatt er det budeia sjøl som står for det meste av stellet. Selv om melkebilen ikke lenger svinger innom, blir det fortsatt melket til eget bruk.

Dølafelaget

Etter en del møtevirksomhet med interesserte dølafe-eiere, ble det på et møte på Birkebeineren november 1995 besluttet å starte opp et nytt lag for dølafeet. Dølafelaget ble stiftet 18 april 1996. Anne Ragnhild kom da inn som sekretær. En stilling hun har hatt helt til hun trakk seg ut av styret i år. Hun har også fungert som lagets redaktør. Fra starten av

skrev hun Dølafenytt på skrivemaskin og brukte «kopier og lim metoden» med hjelp av ei venninne som hadde tilgang på kopimaskin. Datamaskin ble tilgjengelig etter hvert, med god hjelp av Hans Asbjørn som etter sigende var blitt født med databrikke. Til sammen har det blitt 59 utgaver av Dølafenytt i Annes regi.

Gjennom Dølafelaget og jobben for kua har Anne truffet folk fra hele landet. Dette også gjennom jobben i Norsk Bufe og Urfe i perioder.

Ofte blir hun kjent igjen som «hun med kua» etter flerfoldige opptredener i diverse medier eller på stand med Kuboden rundt omkring i landet. Ingen som så det, klarer vel å glemme Anne i bunaden med Jermina på tv-skjermen da NRK-produksjonen Sommertoget stoppet på nærmeste stasjon.

Vi er heldige i laget som fortsatt har mulighet til å benytte oss av Anne som «støttekontakt» i tiden fremover. Det gleder nok både leserne og oss i styret at hun fortsatt vil delta med en fast spalte i Dølafenytt i kommende utgaver. Hun er

Foto: Hannah Dokken.

Anne og Kåre går fremst i seteropptoget med bjøllekua Fjellsokke. på Glomdalsmuseet 28. august i 2016

fortsatt utgiver av kukalenderen som for mange er et must i heimen. Takk blir et utilstrekkelig ord i denne sammenhengen. Bunnløs beundring for

innsatsen dekker heller ikke følelsene. Vi takker likevel inderlig, og gleder oss over muligheten for samarbeid i tida som kommer.

Anne Ranghild og Kent Inge. Foto: Hannah Dokken.

Erfaringer med helhetlig beiteplanlegging

Jeg, Mathea Storihle, driver Audhumla Dølafe sammen med Martin Bråthen og våre to døtre. Dette er et innblikk i foredraget fra Dølafelagets fagdag om beitebruk.

Av Mathea Storihle

Med gamle bygninger, begrenset med areal og en travel hverdag har vi funnet kreative løsninger for å kunne drive matproduksjon og opprettholde kulturlandskapet. Vi kjøpte gård med plan om ammeku, og dølafe ble et naturlig valg. Dølafe er en møysom rase som utnytter beite godt, har en geografisk tilknytting til området og et spennende avlsarbeid.

Vi driver mye av jorda vår etter regenerative prinsipper med helhetlig beiteplanlegging for å øke produktiviteten på jorda, lagre karbon og fremme jordhelse. Om sommeren flytter vi flokken ofte med mange kyr på et lite areal i korte perioder. Dette gir jevn beiting, alltid friskt fôr

Graset får vokse seg ganske langt før beiting.

Ku og kalv går sammen i ca. 6 måneder.

og enga får hvile mellom hver gang kyra beiter der. Vi får også meget god kontakt med våre dyr. Driftsmåten har gitt oss grønnere enger, stadig flere beitedager og en enklere hverdag.

I år har vi investert i NoFence klaver. Det var en del tekniske utfordringer, men

når alt fungerte var NoFence helt supert. Dette ga mulighet for nye beiter uten å bruke hele sommeren på gjerding.

Helhetlig beiteplanlegging er ikke bare en sommeraktivitet. Om høsten kartlegger vi hvilke områder som trenger fornyelse og gjødsel. Deretter føres kyra med

Om vinteren føres kyra ute og har tilgang til låve med talle.

rundball på disse områdene gjennom vinteren. Rundballene settes systematisk ut-
over og står klare til neste måltid. Rundt
de åpne rundballen har vi plast-ring og
høynett for å minske fôrsvinn. Gjødsla
blir lagt igjen der det trengs, frø fra fôret

fornyng eng og traktoren kan stå rolig på
veldig kalde dager.

Vil du se mer av hvordan vi driver? Se vår
nettside, www.audhumla.no, eller følg oss
på Facebook/Instagram.

Tilsyn med kastrater på utmarksbeite.

Presentasjon av livdyrkontakt

Av Gøran Danielsberg

Hans Ivar Tarud er vår nye livdyrkontakt i Dølafelaget. Han bor i Gausdal sammen med sine to sønner, der han driver som bonde med ammeku og han har flere raser, deriblant dølafe. Tidligere har han også drevet med mjølkeproduksjon.

Hans Ivar jobber fullt utenom gården som dyrebilsjåfør for Nortura. Han tar

også på seg litt dyretransport med egen dyrebil.

Det kan se ut som døgnet er oppbrukt, men har han ei ledig stund så tar han gjerne med seg fiskestanga til et fjellvatn.

Med hans landbrukserfaring og brede kontaktnett har han god oversikt over det som rører seg på livdyrfronten. Hans Ivar liker å prate med folk, så ta gjerne kontakt på telefon 957 63 988 for en dølafeprat.

Ny bok om de gamle norske husdyr- rasenes renessanse

Gamle norske husdyrraser er ikke lenger kritisk truet av utryddelse. Takket være systematisk innsats av ildsjeler over hele landet, har arbeidet med å bevare de norske husdyra blitt en suksesshistorie.

Av Morten Günther

Norge har sju nasjonale storferaser, tolv saueraser, to geiteraser og fire hesteraser, til sammen 25 nasjonale raser av storfe, sau, geit og hest. På slutten av 1980-tallet var status enten ukjent eller «kritisk truet» for 17 av disse rasene. Flere av dem var bare en hårsbredd fra å forsvinne - for alltid.

På oppdrag fra Landbruksdepartementet ble Genressursutvalget for husdyr opprettet i 1988. Allerede året etter ble den

første registreringsaksjonen for de gamle norske storferasene gjennomført. Tretti-fem år senere har bevaringsarbeidet nådd en viktig milepæl: Ingen av de nasjonale husdyrrasene er lenger regnet som «kritisk truet».

– Dette er en fantastisk suksesshistorie, forteller fagleder Nina Svartedal ved NIBIO Norsk genressurscenter.

– I dag har de tradisjonelle norske husdyrrasene funnet sin naturlige plass på mange små og mellomstore bruk rundt omkring i landet. Der bidrar de til lokalt basert

Foto: Lea Hoch, Gardsetra.

produksjon av kjøtt, melk, ull og opplevelser ved utstrakt bruk av lokale fôrressurser, som utmarksbeite.

En optimistisk bok om norsk landbruk

Denne uka lanser NIBIO en ny bok om de norske husdyrrasene. Boka har fått tittelen «Husdyra som ikke ville dø ut» og gis ut i samarbeid med Dreyer Forlag Oslo. Nina Svartedal har vært redaktør sammen med professor Odd Vangen ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

– Dette er en seriøs gladbok om norsk landbruk, om folk som er dedikert til jobben sin og som finner løsninger sammen, forteller Svartedal. Det har vært viktig for oss å trekke fram vitenskapelig dokumentasjon om arbeidet og samtidig gi god plass til alle husdyreierne som har valgt å ha disse dyra i fjøset, enten som levevei eller som hobby.

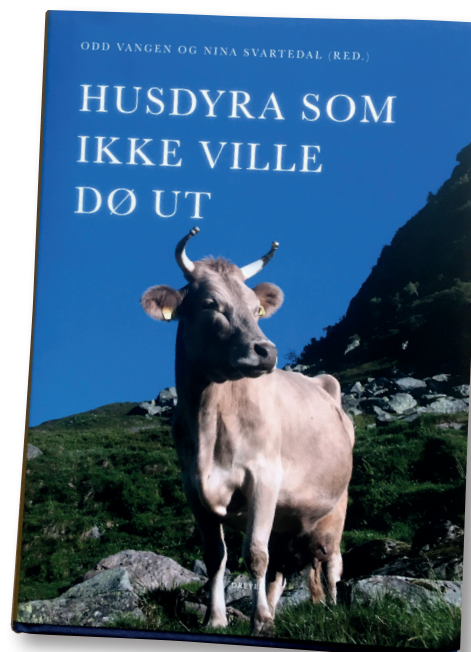
Boka er en markering av et vellykka og langsiktig arbeid for å bevare og ta i bruk de gamle husdyrrasene. Det er mange aktører som på ulike måter har deltatt i dette arbeidet. Historien har vist at store ting kan skje når hele verdikjeden trekker i samme retning.

Ulike perspektiv og innfallsvinkler

Den nye boka inneholder uavhengige fagartikler med ulike innfallsvinkler. Her kan du blant annet lese om hva som kjennetegner de ulike husdyrrasene, om beiteegenskaper og om ullkvaliteter. Videre kan du lese om bevaringsarbeidets historie, om bærekraftig avl, om rasenes kulturhistoriske betydning og om genressurser i et internasjonalt perspektiv.

Boka forteller også om politiske beslutninger og tilskuddsordninger, mål for bevaring av genetisk mangfold, de ferskeste forskningsresultatene om rasene og praktiske tiltak for å bevare dem.

Svartedal forteller at fagartiklene er skrevet av forskjellige forfattere. Likevel er

det tydelig at de ulike historiene henger sammen og er flettet i hverandre.

Menneskemøter

«Husdyra som ikke ville dø ut» er primært en bok om husdyr, men den handler nesten like mye om mennesker.

De siste åra har produksjonen av lokal og lokalforedlet mat økt betraktelig i Norge, båret oppe av entusiastiske bønder, produsenter, forskere, kokker og byråkrater.

I boka møter du et utvalg av de gamle husdyrrasenes dedikerte talspersoner. Økt og variert bruk har gitt gode råvarer og nye bruksområder for de gamle rasene samtidig som det har bidratt vesentlig til at rasene har økt i antall i ei tid da antall aktive gardsbruk i Norge har gått ned.

– Vi har krydret boka med elleve såkalte «menneskemøter», forteller Svartedal.

Mesterkokken Arne Brimi forteller om sin forkjærlighet for norsk dølafe. Han har alltid vært svært opptatt av at vi skal være stolte av og ta vare på våre egne særegne og lokale mattradisjoner. Brimi mener at det beste vi kan gjøre for å bevare de gamle husdyrrasene er å ete dem.

Menneskene vi møter i boka er stort sett

bønder, noen unge og noen litt eldre, som har tatt de gamle husdyrrasene i bruk og bestemt seg for å satse på dem. Men mangfoldet av husdyrraser har også gitt et mangfold av bruksområder, så blant menneskemøtene finner vi også industrigründere, en kunstner og andre kulturbærere.

Ser lyst på framtida

– Den beste måten å bevare husdyra på er å ta dem i bruk, forteller Svartedal.

– Selv om situasjonen nå ser lysere ut enn på lenge, er det viktig at det gode arbeidet fortsetter. Ingenting kommer av seg selv. Vi ser at en del bønder bytter ut norsk rødt fe (NRF) med mer tradisjonelle raser. De etterspør ei mindre ku, samtidig

vil de bidra til bevaring av våre nasjonale husdyrraser. Jeg håper dette ikke er et uttrykk for nedtrapping. Enn så lenge viser statistikken heldigvis at det er flere som begynner, enn som slutter med de bevaringsverdige husdyrrasene.

– Folk må få prøve og feile for å finne sin vei. Det er ikke alle driftsformer som passer for alle. Politikerne må imidlertid sørge for rammevilkår slik at unge bønder tør å satse på framtida. Dersom forholdene legges til rette kan de gamle norske husdyrrasene gå en lys fremtid i møte, avslutter Svartedal.

Pressemeldingen er publisert første gang på Nibio sine nettsider 05.09.2023.

Foto: Lene Thunes, Stavsjø.

Black Sided Trønder and Nordland Cattle grazing the Røros mountain plateau 2019. Photo: Nina Svartedal, NIBIO.

From almost extinct to virtually saved

This is the story of the local Norwegian cattle breeds that no longer are categorized as *critically endangered*. A pedigree database adjusted to the breeds' needs and close cooperation between farmers, breeding organisations and public authorities are key elements in this success story.

Norway has six local endangered cattle breeds. In 1990 a field survey revealed that four of the breeds had less than 50 breeding cows and none of the breeds were recorded in an appropriate pedigree database. The situation was more than critical and quick action was required. Today, in 2023, all the six breeds have reached a population size with more than 300 breeding females and the situation is no longer critical. The seven key factors behind this success story are presented in this leaflet.

PEDIGREE DATABASE

Keeping track of kinship is essential in any breeding work. It is of special importance in small populations where the two main breeding goals should be to increase the population size and avoiding a high rate of inbreeding. After the field survey in 1990, a pedigree database, The Cow Register, was established, adjusted exclusively for the breeding work on these breeds. The Cow Register is the hub of the conservation work and is today owned and managed by the

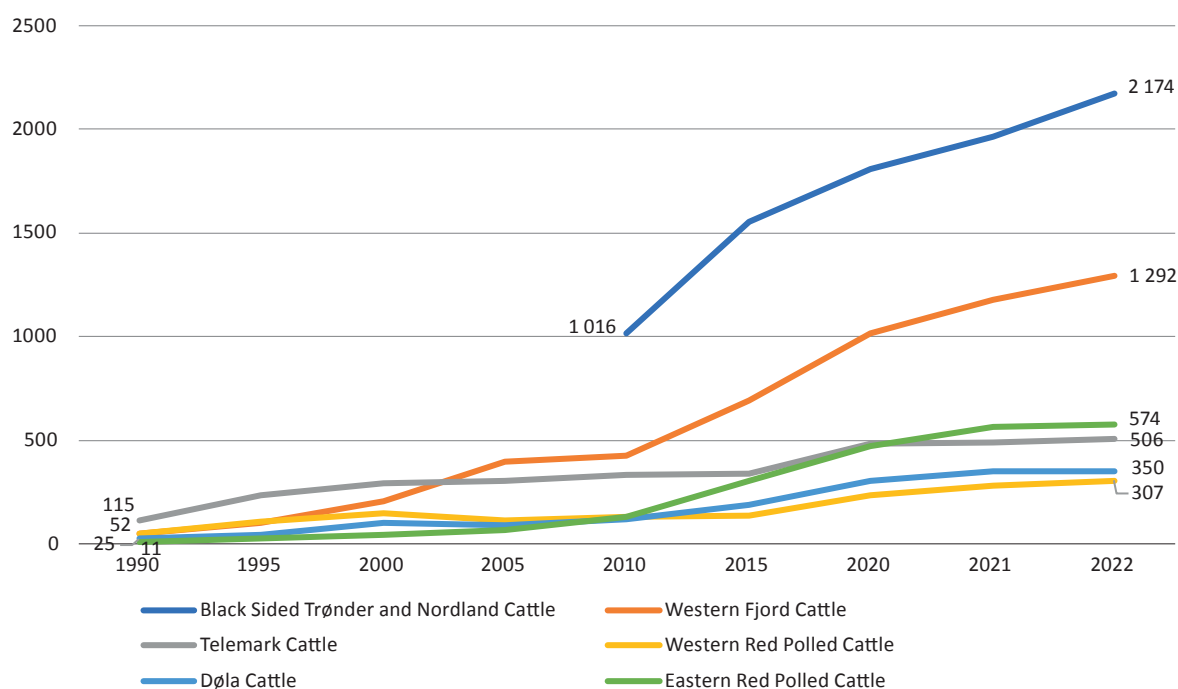

Figure 1 Number of breeding females of the endangered local Norwegian cattle breeds 1990-2022, with five years intervals 1990-2022. Figures on the Black Sided Trønder and Nordland Cattle breed was included in the database in 2010. Source: The Cow Register, Norwegian Genetic Resource Centre, NIBIO.

Norwegian Genetic Resource Centre. It is voluntary and free of charge to register animals in the database. The pedigree database is practically a complete herd book for all these breeds since animals must be enrolled in the Cow Register to be eligible for public grants for keeping these breeds. The database is thus also a good tool for monitoring population status and trends, figures that are annually reported both at national and international level.

BREED SOCIETIES

The breed societies are important networks for the breeders and have three main tasks; The members of the societies mediate animals for sale, especially for new owners of these breeds. They communicate the principles of sustainable breeding practice in small populations to new as well as established farmers. Finally, they communicate traditional knowledge on adequate production systems suitable for these breeds.

REGULAR EXTENSION OF THE GENE BANK

Easy access to frozen semen makes the farmer's breeding work simpler. Some farmers prefer natural mating for their cows, whereas other farmers prefer not to take the risk of hosting their own breeding bull and are thus dependent on access to frozen semen. In Norway, the breeding organisation Geno has since the 1990 annually bought 1-3 bull calves of the endan-

gered local cattle breeds for semen production and extension of their gene bank. Geno is a cooperative, owned by Norwegian dairy cow farmers and covers all expenses for this semen production and storage of the frozen semen.

SUSTAINABLE BREEDING IN SMALL POPULATIONS

Communicating how to breed sustainably in small populations has been prioritized from both animal breeding scientists and public servants involved in the conservation work. The main message has been to use as many animals as possible in the breeding without any breeding matadors and the avoidance of close kinship matings. The main breeding goals should be 1) increase the population size and 2) avoid high rate of inbreeding.

EASY AND FREE ACCESS TO BREEDING ADVICE

Since 2016 the pedigree database The Cow Register has been utilized to estimate the inbreeding coefficient on simulated offsprings between cows and gene bank bulls or farm bulls. Studying the pedigrees and assuring no common ancestors three generations back, was the only way of avoiding quick increase of inbreeding in the population before 2016. Printing pedigree certificates and estimating the offsprings' inbreeding coefficients are services free of charge for the farmers breeding the endangered local cattle breeds.

Young heifers of Western Fjord Cattle, summer 2022. Photo: Nina Svartedal, NIBIO.

To test the effect of the breeding work in the period between 1990 and 2020, effective population sizes (N_e) were estimated for all the six breeds in ten years span based on pedigree information¹. Figure 2 shows

that the breeding work since 1990 has been sustainable when it comes to effective population sizes as N_e has increased or been above 100 by every decade.

¹ NIBIO Brage: Inbreeding Trends in Norwegian Cattle Breeds at Risk (unit.no), NIBIO-report; 7(154) 2021

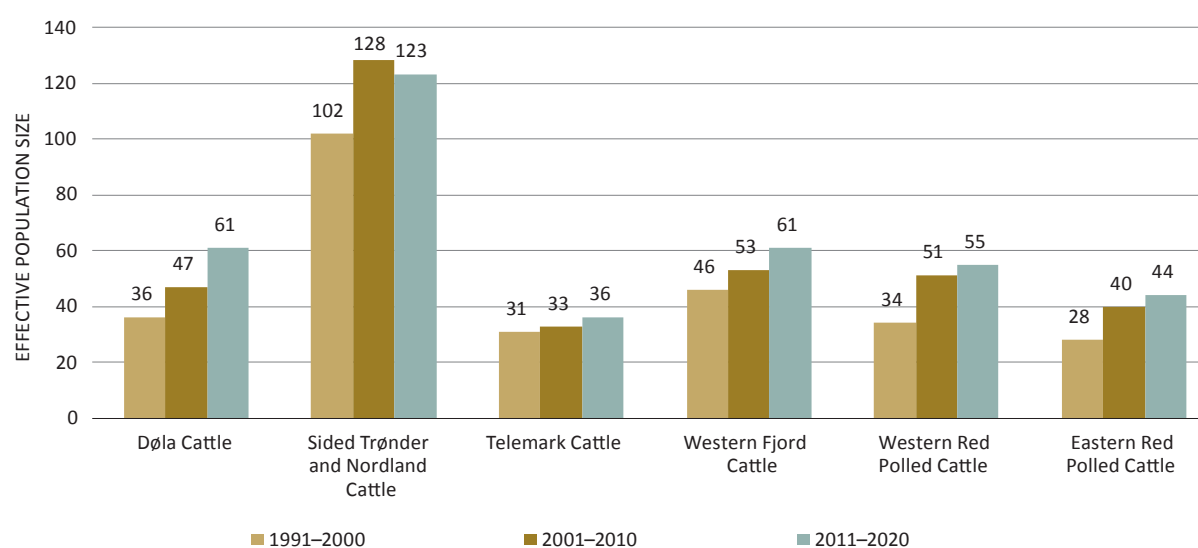
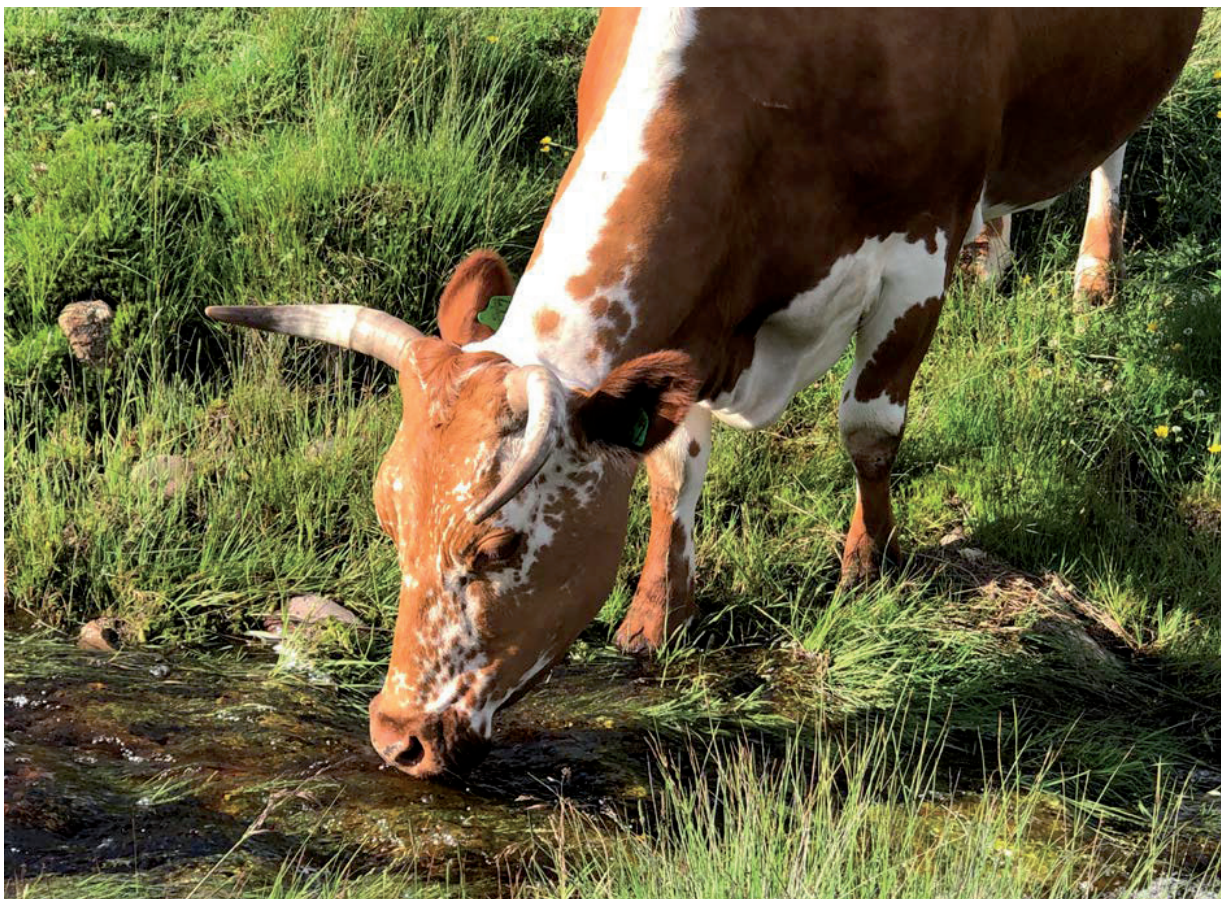

Figure 2 Changes in effective population sizes 1990–2020 for Døla Cattle, Sided Trønder and Nordland Cattle, Telemark Cattle, Western Fjord Cattle, Western Red Polled Cattle and Eastern Red Polled Cattle. Source: The Cow Register, Norwegian Genetic Resource Centre, NIBIO.

Telemark Cattle drinking from a stream at a mountain summer farm, summer 2022. Photo: Nina Svartedal, NIBIO.

NEW AREAS OF USE

All the six endangered local cattle breeds are traditionally dairy cattle breeds. However, since 2015 more than 50 % of the cows are kept as suckler cows in meat production. Today, almost 75% of the cows are kept as suckler cows and the growth in population sizes take place mainly within meat production.

PRODUCTION SUBSIDIES TO BREEDING COWS AND BULLS

The last, but not least, key factor behind the successful conservation work is the subsidies that were implemented in the year 2000. It took eight years before the subsidy extended 100 Euro per cow per year and today the annual grant is 370 Euro per cow per year. The grant is recognized as an acknowledg-

ment of the farmers' effort in their conservation work rather than a substantial contribution to the farmers' income. However, this recognition is highly appreciated by the farmers.

FUTURE CHALLENGES

The trend in Norwegian farming today is fewer and fewer farms, especially farms with cattle. So far, this negative trend has not affected the positive and increasing trend in population sizes for the six local endangered cattle breeds. It may, however, be only a question of time before the trend of closures also affects the farms utilizing these breeds, unless the agricultural policy manages to establish a more optimistic attitude among the farmers.

AUTHOR:

Nina Svartedal

Seminokser

- en oppdatering om årets katalogokser, ny kontaktperson, kandidater og inntaksprosess.

Av Hannah Dokken

Seminokser er en viktig del av lagets arbeid og for bevaringsarbeidet. Her kommer en liten oppdatering, både om årets nye katalogokser, seminkandidater og litt om inntaksprosessen for de som måtte være nysgjerrige på det.

Vi har også ny kontaktperson/ansvarlig for inntaksprosessen:

Lars Høvren. Tlf. 959 27 153.

E-post: lars-hovre@hotmail.com.

Det er også hit man sender kandidater.

Årets okser i genokatalogen er:

47032 Piraten av Krokfoss (ny)

Født: 08.04.2020

Farge/hornstatus: Rød, kollet

Oppdretter: Kristin Wogstad

Foto: Geno

47035 Høevren (ny)

Født: 14.06.2021

Farge/hornstatus: Brander, hornet

Oppdretter: Lars Høevren

Foto: Geno

47008 Jupiter (historisk)

Født 12.03.2007

Farge/hornstatus: Svart og hvit, Hornet

Oppdretter: Karl Arne Brustad

Foto: Geno

Inntak 2023:

I 2023 har vi dessverre ikke hatt like god respons på semin inntaket som tidligere år. Derfor benytter vi anledningen til å oppfordre alle som har en kandidat som kan være interessant om å kontakte oss.

03004 Thórr

Født 05.04.2023

Farge/hornstatus: Brun og hvit, Hornet

Oppdretter: Hans-Kristian Willadsen

Foto: Linda Arum

Mor: 00020 Påske. Far: 0109 Viktor

Om inntaksprosessen:

Hvis du sitter på en kandidat eller tenker du har en god oksemor og vil forberede deg er inntaksprosedyren som følger.

Kandidater sendes inn til kontaktperson/ansvarlig i raselaget. Når man sender inn en kandidat skal det brukes et innmeldingsskjema fra Norsk Genressurscenter (Nibio). Dette kan man få ved å henvende seg til lagets representant, i filmappen på dølafelagets facebook sider eller på genressurscenteret sine nettsider. Man finner også en link til skjema på dølafelagets nettsider under semin. I tillegg må det sendes inn: bilder av kalv og mordyr. Mordyr skal fotograferes fra siden og juret skal fotograferes fra siden og bak. Stamtavler på kalv og mordyr fra genressurscenteret (Nibio) må også være vedlagt. Vi ønsker at drivere selv innhenter disse for å være sikker på at all informasjon er riktig. Det er enklest for dere som eier dyrene å se at for eksempel alle kalvinger på mordyret er med i stamtavlen og at annen informasjon er riktig.

Kommer kalven fra en melkebesetning ønsker vi også opplysninger fra

Kukontrollen (stambok individ), informasjon om fett og protein og hvor mange kilo kraftfor det brukes per 100 kg EKM. Når kalven er fra en ammekubesetning er informasjon om tilvekst på kuas kalver interessant hvis man har data på dette og erfaringer med for eksempel, håndmelking. Info om eventuelle premieringer ved utstilling eller annet som gjør mor eller kalv ekstra egnet bør også med i papirene.

Etter innsending vurderes kandidaten i styret. Hvis den er egnet sendes den videre med anbefaling til vurdering i okseutvalget. Etter vurdering i utvalget informerer raselaget eier om vedtak. Etter dette tar Geno over ansvaret for det videre praktiske arbeidet: kontakt med eier, inntransport og betaling fra Geno. Laget utbetaler også et honorar.

Oksekalver kan som hovedregel ikke være eldre enn 4 måneder når de meldes inn til Geno. Derfor er det viktig å melde inn det du tror er en passende kandidat så raskt som mulig til laget. Horna kalver må avhernes hvis de skal til semin.

Lykke til.

Dølaku på Maihaugen, august 2023. Foto: Jørgen Skaug.

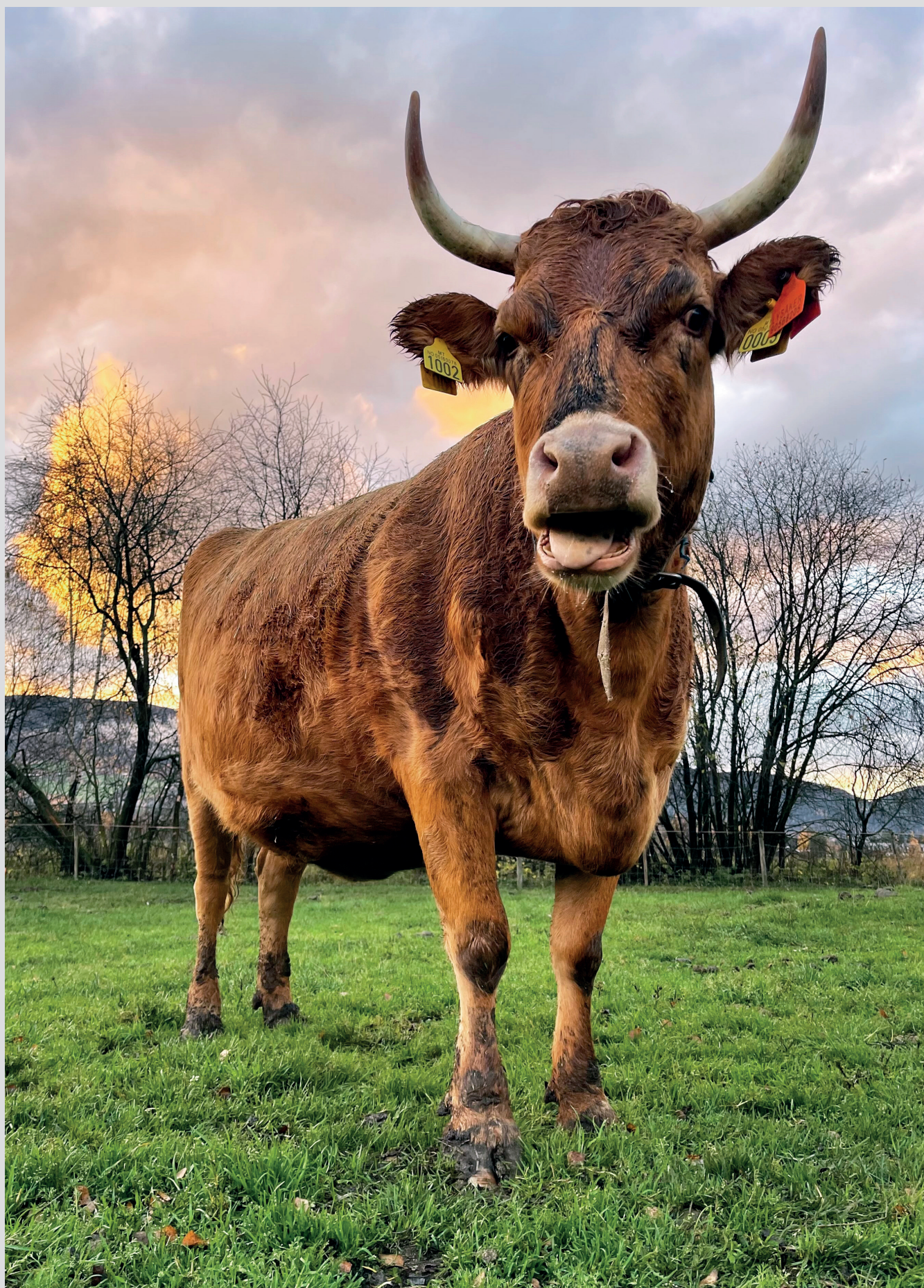

Foto: Borgny Sletten, Vinstra.

Lang og tro tjeneste — Gardsoksen Maigutt

Tekst: Elin Marie Ulsaker
Foto: Rune Søderholm

Like sikkert som det hvert år blir høst, like sikkert har den svarte stuten fra Gausdal ankommet beiten på friluftsmuseet Maihaugen på Lillehammer. Men høsten 2023 ble ikke helt som vanlig hos dølafeet på Jørstad. Dette året dukka det i stedet opp en brandete ungstut! Slik hadde det seg;

Som på alle gardsbruk, har også livet i fjøset på Jørstad på Maihaugen sin faste rytme. Slik begynte også det Herrens år 2023. Som vanlig var det kalving i juni/juli. Resten av sommeren var kyrne travelt opptatte med kalvestell – amming, vask, kos og leik. Men ettersom ukene led, kjente nok kyrne at nå – nå var det noe som mangla. Også museumsbonde

Anders Hagen stunda, han skulle se igjen en kjær venn.

For Anders hadde gjennom åra fått et godt forhold til, og et varmt hjerte for, den milde kjempen Maigutt. Maigutt som ble født i Kvam i mai 2013. Nærmere bestemt hos Anne Ragnhild og Kåre Saglien i Rustom. Ettersom han vokste til og ble både vakker og ven, ble han leid ut til et par besetninger lenger sør, i Saksumsdalen og i Gausdal. Og det var brukeren i Gausdal, Hans Ivar Tarud, som fikk kjøreoppdrag til jubileumsutstillinga på Skogbruksmuseet i Elverum i 2016. Da viste Maigutt seg så grei og solid at det hele endte med at han ble med tilbake til Gausdal.

Hans Ivar forteller om tida da Maigutt kom til gards. Det var mjølkeproduksjon på garden, hovedsakelig på NRF, men og noe dølafe og fjordfe. Oppdraget til Maigutt var å sørge for å føre slekta videre

hos dølakyrne. Men snart hadde han rolla som konsulent og varsla om brunst i fjøset. Om inseminøren ikke lyktes med å få kalv i kyrne, tok oksen seg av eventuelle omløp. Etter hvert ble det til at Maigutt ble fast følge i flokken. Inn til mjølking og ut att, to ganger hver dag.

I båsfjøset var det plass til 22 mjølkekyr. Og alle båsene var opptatt. Derfor ble det laga til en provisorisk bås for Maigutt ved enden av rekka. Litt trangt vart det, og om oksen la seg, måtte Hans Ivar delvis klive over stuten med mjølketralla og anna utstyr. Bare godlåter fra Maigutt. Det ble født en gardgut på garden, snart en til. Og begge guttungene tilbrakte timevis på ryggen til en ørtende Maigutt, mens de vaksne mjølka.

Sida Maigutt viste seg så godlynt og grei i handtering, var han et opplagt valg til sommerjobben på Maihaugen. Så vel skikka han seg, at det ble hele sju sesonger på ham der! Første gang i 2016, og seinere hvert år fram til og med sensommeren 2022. Det var Hans Ivar som hvert år skyssa Maigutt til Maihaugen. Og henta han trygt heim etter utført oppdrag; «Det er jo bare å legge på grima og leie han på bilen».

Ei særhet har den blide oksen. Særlig når det har vært brunst på gang i fjøset, har han vært en mester i å ta seg laus. Ikke slite seg, nei, smyge seg laus, som en firbeint Houdini. Og dette er den eneste situasjonen der Hans Ivar har skjønt at Maigutt har vurdert å ikke lystre. Men gardbrukeren har hatt et sikkert kort på handa for slike hendinger – ei gul fk-bøtte med kraftfôr! For kraftfôr trumfer kvinnfolk for Maigutt.

Våren 2023. Den vel vaksne oksen var litt stiv og støl. Han hadde, som andre

Helt siden starten på arbeidet for de bevaringsverdige, norske husdyrrasene, har Maihaugen tatt en aktiv rolle. Året rundt lever ku, hest, sau, geit, gris og høner på museet. De er en viktig del av formidlingen, samtidig som de pleier kulturlandskapet. Dølafeet er den lokale kurasen, og sommeren 2023 bestod besetningen av to kyr med hver sin kalv, og ei kvige.

vaksne karer og kan ha, ei lett stettete gange. Inga krise, men ugreit for en som skal gjete og varte opp en liten flokk egenrådige kvinnfolk. Hans Ivar måtte ta avgjørelsen; sommeren 2022 ble Maigutts siste sesong som gardsokse på Maihaugen.

For Hans Ivar og sønnene er Maigutt nærmest som familie å regne. Og om oksen ikke lengre springer med kyrne, nyter han pensjonisttilværelsen heime i eiga binge. Vel ettersett av to små, og en ganske mye større, guttunge!

Men kyrne på Maihaugen da, venter de enda? Å nei. Det viste seg å være hold i munnhellet «når nøden er størst, er hjelpa nærmest». Fra en gard bare fem kilometer sør for Maihaugen, kom ungstuten RobRoy kyrne til unnsetning. Naturen fikk gå sin gang, og nytt liv skal se dagens lys. Men det blir ei anna historie

Sosialt treff i Nordre Brudalen

Av Elin Marie Ulsaker

Tid og sted var fastsatt; søndag 9. juli 2023, Nordre Brudalen i Nordre Land, hos Thomas Brudalen. Rekordmange var påmeldt. Dagen opprant med ypperlig slåttevær, varmt og tørt. Værvarsel om kommende regnvær, gjorde at flere prioriterte slåttonn – man må nytte været må vite!! Ei kvige på Raufoss fant det for godt å begynne kalving og krevde ettersyn. En bil på vei fra Østerdalen havarerte i Ringebu, dermed nådde ytterligere tre påmeldte ikke fram til reisens mål. Likevel ble vi da åtte, pluss en utmerket kjøttskjærer og kokk.

Først på programmet stod bespisning. Gynther Flått driver både Vest Torpa Gards-og Viltslakteri og Bjørnen Catering på Odnæs sør for Dokka. Han er å

regne som hoffskjærer for mange av oss i nærområdet. Denne dagen kunne han by på marinert og langtidsstekt brisket samt hamburgere, selvsagt av dølafe, med diverse tilbehør. Spennende smak var det også i «fjellpølsa» med vilt, som også utmerket godt kunne lages med storfekjøtt (fortrinnsvis selvfølgelig av dølafe) ifølge kokken.

Stappmette og salige bega vi oss ut for å se på dyra. Det var heldigvis ikke mange meterne å gå – nysgjerrige og sosiale kyr møtte opp ved fjøsveggen for å ta de besøkende i øyesyn. Thomas orienterte om gardens historie, driftsopplegget, og om besetninga, både som helhet og på individnivå. På spørsmål, kom stamtavler på utvalgte kalver raskt fram for potensielle kjøpere.

Litt lenger inn i vegen til garden, ligger en annen severdighet, Skolmen Bru.

Denne fagverksbrua er gjenreist de siste åra og er vel verdt et besøk. Hele selskapet bega seg derfor på vandring inn til brua, der vi ble grundig oppdatert på hva som særpreger ei fagverksbru og andre forhold rundt slike prosjekter. Vi gjorde også en avstikker opp til Torafossen, ei riktig naturperle som skal ha fått navnet sitt etter ei lærerinne som gikk utfor den på hålka i hine, hårde dage.

Vel tilbake i Nordre Brudalen, var det godt med en kald leskedrikk i skyggen

samt en avsluttende prat. De frammøtte var enige om at det er viktig og godt med slike uformelle, sosiale møteplasser. Det er ønske om at tiltaket som må gjentas årlig. Etter dagens samtaler tas innspill, blant annet om mulighet for kjønnsseparert semin og hvordan en best kan presentere en oversikt over dølafe i markedet til enhver tid, med til behandling i styret.

Takk til alle som bidro til å gjøre dette til en god dag!

Gamle storferaser velegna for mindre bruk

Produsentar av bevaringsverdige storferaser oppgjer å ha ei grei og brukbar lønnsemd i produksjonen, sjølv på små produksjonsvolum.

– Slik produksjon er godt eigna for mindre besetningar med mindre plass i fjøsa, seier Hanne Margrete Johnsen, seniorrådgivar i Divisjon for kart og statistikk i NIBIO.

Av John Olav Oldertrøen, NIBIO

Bevaringsverdige storferasar finnast hovudsakleg på små og mellomstore bruk. Driftsopplegget inkluderer ofte setring, økologisk drift og lokal foredling av mjølka og kjøtet. Besetningar med bevaringsverdige storferasar er relativt oftare på utmarksbeite enn besetningar utan slike rasar.

Trass i langt mindre avdrått og produksjon enn kommersielle storferaser som NRF og angus har dei bevaringsverdige rasane sin nisje og sine fordelar.

Låge kostnader og investeringar

Bevaringsverdige rasar har lågare avdrått enn dei kommersielle rasane, men i kalkylane NIBIO har gjort for mjølkeproduksjon er det plass til fleire dyr innanfor kvoten, og dermed fleire dyr som får tilskot. Bruk av utmark slår positivt ut i kalkylane grunna auka tilskot og redusert kostnad på fôr som skal dyrkast og haustast. Desse rasane har evna til å klare seg på skrinna beite.

Dei mindre dyra passar betre inn i små, eldre fjøs. Med relativt små besetningar er det rom for meir manuelle løysingar enn dersom ein har større besetningar. Dette gjeld både praktiske innretningar i fjøset, skraping og ved melking. Ved bruk av ut-

marksbeite som ikkje ligg ved garden, er det også ein fordel med ei mindre besetning for enklare forflytning av dyra.

– Investeringsane på bruka med bevaringsverdige rasar er relativt låge, noko som er mogeleg når dei blir drivne med relativt små besetningar. Produsentar vi har snakka med, som driv med bevaringsverdige storferasar, ønskjer heller ikkje å utvide produksjonen meir. Utviding av produksjonen betyr som oftast større investeringar, større besetning for å betale for investeringane, og med det kjøpet eller produksjon og transport av meir fôr. Vinninga blir vurdert fort å gå opp i spinninga her, framheld Johnsen.

Lønnsemda kan også aukast ved å foredle produkta sjølv.

– Ei ulempe ved eiga foredling er at det krev langt meir arbeid frå brukaren, særleg for ysting av mjølk. Dette er truleg også grunnen til at fleire driv med eigenforedling av kjøtt enn mjølk, sidan dette er mindre arbeidskrevjande. Dei fleste vi har snakka med driver ei form for eigenforedling. Det er ein egenverdi i dette som er ein motivasjon i seg sjølv for produsentane, held Johnsen fram.

Bevaringsverdige storferaser

Noreg er igjennom Konvensjonen om biologisk mangfald, forplikta til å bidra til bevaring av nasjonale genressurser. Dette er vidare forankra i Nasjonal strategi for bevaring og berekraftig bruk av genetiske ressursar for mat og landbruk.

Noreg har seks nasjonale og trua storferaser. Desse er vestlandsk raudkolle, dølafe, telemarkfe, østlandsk rødkolle, vestlandsk raudkolle og sidet trønderfe og nordlandsfe (STN). Alle desse rasa er klassifiserte som bevaringsverdige.

Fleire dyr

Bevaringsverdige storferasar er viktige kulturberarar i det norske landbruket. Hovudmålet for det nasjonale arbeidet med dei bevaringsverdige husdyrrasane er å auke talet på alsdyr slik at rasa ikkje lenger er utrydningstrua.

– Dei bevaringsverdige husdyrrasane skal bidra til valmoglegheiter og livsgrunnlag for landbruket i framtida, og samtidig gjere det mogeleg å nytte dei spesielle eigenskapane til rasane i kommersiell samanheng. Dette betyr at genmaterialet for bevaringsverdige storferasar blir tatt vare på i aktive driftsopplegg, og ikkje berre i genbankar, fortel Johnsen.

I 2022 finnast det totalt 5203 avlskyr blant dei bevaringsverdige storferasane, fordelt på 865 besetningar. Talet har vore jamt stigande dei siste åra.

Dølafelagets fagdag på Formosetra

Høvringen, september 2023

Av Hannah Dokken

Årets fagdag fant sted på Formosetra på Høvringen, 2. september. Høvringen er en av inngangsportene til Rondane Nasjonalpark og var en naturlig plass for dagens tema, nemlig beitebruk. Bakgrunnen for valg av tema er at gårdbrukere som driver med bevaringsverdige storferaser statistisk bruker beiteressurser mer utstrakt enn drivere med konvensjonelle raser. Dette gjelder både innmark og utmarksbeite.

Dagen startet med en introduksjon om Høvringen, som på et tidspunkt var en av Norges største seterstuler. I dag er området forandret nokså mye, og stølsdrift er stor grad byttet ut med turisme. Vertskapet for dagen, Cecile Asp og Anders Formo representerer begge deler. De driver gården Formo på Sel med konvensjonell melkeproduksjon i løsdriftsfjøs og Formo-setra på Høvringen. Setra drives som en overnattingsbedrift/selskapslokale/kafe og beiteressurs for gården. De fikk litt tid til å snakke om gardsdrifta si, og Anders fortalte om planer for kastrering av okser for å igjen kunne ta opp utmarksbruken med Nofence som hjelpemiddel. De har også kvigene sine på seterkveet hele sommeren og det har vist seg å være et populært innslag for gjestene deres.

Utmarkas grønne gull

Selve fagprogrammet ble startet av Yngve Rekdal. Han er nylig pensjonert seniorrådgiver ved Nibio og har jobbet med arealkartlegging og beiteressurser et helt yrkesliv. Foredraget var en innføring iblant annet Norges beiteressurser, de ulike beitetypene og hva som kjennetegner disse. Vi fikk et historisk blikk på bruken av beite både på innmark og utmark, og alvoret i hvor nødvendig ressursen har vært historisk. Gamle nedtegninger og

beretninger ble dratt fram for å understreke dette.

Yngve hadde også med oversikter over beitearter, næringsverdier i ulike arter og eksempler på typiske artssammensetninger i de ulike beitetypene. For undertegnede var det mange aha-opplevelser og masse morsom kuriosita. For eksempel om gjødseleffekt av regn som renner fra busk og kratt og tar med seg næring fra vekstenes overflate og ned på bakken. At man tydelig ser at det er grønnere rett under ett tre og en busk enn i området rundt har jeg aldri reflektert så mye over før nå. Beiteslipp og sanketidspunkt ble det også snakket om, særlig med tanke på når graset er som mest næringsrikt. Yngve kunne fortelle at det ikke nødvendigvis vil gi noen gevinst å ha dyrene på beite langt ut på høsten, tidlig beiteslipp er den enden av sesongen man har mest å hente på med tanke på graset næringsinnhold.

Det ble også tid til noen tanker om verdiene av ressursene i dag og hvilke andre interesser beitebrukere deler dem med. Det ble pekt på et økt press på næringa og interessekonflikter som kan hindre beitebruk i egnede områder. Yngve sitt engasjement for tema er tydelig stort og han minnet oss på viktigheten av både bruk og rettigheter til denne fantastiske ressursen som beitet er. At den ikke kan tas for gitt, den må brukes og forvaltes for å

være tilgjengelig for oss også i framtiden. Det ble også tid til et innblikk i beitedyras rolle for bevaring av biomangfold, med tanke på både vekster og insekt. Er man interessert i å lese mer om tema og Yngve sin forskning finnes det mange gode artikler og rapporter tilgjengelig på Nibio sine nettsider. Det tror jeg i alle fall mange av oss som var der har gjort, da Yngve helt sikkert kunne snakket hele dagen uten å kjede oss om vi hadde hatt tid.

Gamle kuraser, erfaringer så langt

Neste innlegg var Jørn Skoe som driver melkeproduksjon på Vinstra. Han har tidligere jobbet i Norgesfôr og er nok litt over gjennomsnittet opptatt av foring og foropptak. Han har også vært med som assistent i et prosjekt som kartla beitemønster hos gammelrase kyr i regi av Nibio. Delvis på grunn av noen av oppdagelsene i prosjektet har han nylig byttet ut deler av NRF besetningen sin med Sidet Trønder og Norlands fe. Han delte erfaringer om rasebytte, særlig med tanke på setring og beitebruk på garden. Generelt var erfaringene hans litt varierte, og noen ting i forbindelse med for eksempel avlsplanlegging var blitt vanskeligere enn han er vant med. Gemyttet var nokså ulikt og de nye dyra var litt mer bestemt, og mer rangorientert enn hva NRF dyra har vist.

Når det kom til beite kunne han fortelle at STN dyra oppfører seg annerledes også der. Jørn setter og har flere inngjerda beiter tilknyttet setra. Der NRF dyra beiter seg ut fra setra og langt av gårde for så å kvi seg for å komme tilbake, gjør STN dyra det motsatte. STN kyrne går vekk fra setra først og beiter seg hjemover. STN gjengen stod også som regel først i køen når det var tid for melking og måtte ikke hentes. En nokså god bruksegenskap kan man vel si! Han mente også å se at STN dyra beita lenger på et sted og tok et mer variert utvalg planter.

Jørn framhevet også mulighetene og markedsføringspotensiale STN og de

andre bevaringsverdige rasene har. Han har jobbet med osteproduksjon og skal starte et prøveprosjekt med salg av melk direkte fra gården. STN kyrne er både historisk interessante og visuelt attraktive i markedsføringen av et produkt. Ellers fikk vi også et innblikk i Jørn sin filosofi om å ikke vokse seg større enn man må, og hvordan han i drifta har tatt bevisste valg i forhold til dette. Han har blant annet vært engasjert i å belyse hvordan Innovasjon Norge ikke i tilstrekkelig grad har lagt til rette for ombygging til løsdrift uten at man skal måtte utvide drifta og vokse seg større. Han mente at det måtte være mulig og legges til rette for å fortsatt kunne drive melkeproduksjon i en mindre skala der det er naturlig.

Erfaringer med helhetlig beiteplanlegging

Etter en pause og nydelig lunsj laget av Cecilie, var det Mathea Storihle sin tur. Hun er sivilagronom, lærer på Lena Valle og driver ammekuproduksjon med dølafe på Vestre Toten. Da hun og familien kjøpte gården i 2017 hadde det ikke vært husdyrproduksjon der på lenge. Andelen dyrka mark på gården er begrensa, men de har desto større tilgang til beiter og utmark. Valget falt på dølafe av flere årsaker, men særlig dyras beiteegenskaper var avgjørende for at dølafeet passet drifta deres godt. Mathea framhevet også viktigheten av mangfold og den lokale tilknytninga rasen har som årsaker til at dølafeet kom til gards. De oppdaget at jorda på gården hadde noen utfordringer, den var sur og inneholdt lite organisk materiale. Målet i drifta deres ble derfor å få økt andelen organisk materiale og få i gang en mer levende jordstruktur å bygge videre på. De har valgt en metode kalt helhetlig beiteplan som i stort går utpå at man bruker dyra som dyrkere og jordforbedringsarbeidere. Rent praktisk innebærer det at man flytter dyrene ofte fra beite til beite. Man utøver høyt beitetrykk, med mange dyr på lite areal, men tar de også raskt av og

gir enga god hvile. Tanken er også at man skal la det stå igjen mye biologisk materiale, både nedtrakka gras og gras som ikke er beita. På den måten får man slags kombinert husdyr og grønngjødselseffekt som bygger hummus.

For å lette arbeidet med flytting og gjerding bruker de Nofence som hjelpemiddel og Mathea kunne fortelle at det fungerer veldig bra. Og at Nofence mer enn noe annet gir best utbytte nettopp når man det bruker til helhetlig beiteplanlegging. Beitetrykket kan justeres lettere og dyra kan flyttes med de virtuelle gjerdene. I tillegg til arbeidet i vekstsesong bruker de dyra til jordforbedring om vinteren. Rundballer legges spredt ut på enga og brukes til foring der de ligger med en flyttbar rundball hekk man trer over ballen når den åpnes. Om våren har man da punktvis gjødsling og rester av rundball som kan fordeles utover med traktor og redskap. Denne måten å fore om vinteren gir ikke bare rom for jordforbedring, men gjør også at investeringsbehovet i bygningsmassen blir mindre med foring ute. Etter noen år med helhetlig

beiteplanlegging ser de endringer og er nokså sikker på at arbeidet gir uttelling, både i jordas egenskaper, men også for dyra, som tydelig trives ute og for folket som ser at det fungerer. Mathea har skrevet mer om drifta deres i en annen artikkel i bladet.

Hvordan verdsetter vi dyrevelferd og ressursbruk?

Etter Mathea var det Terje Wester sin tur. Terje er styreleder i KFL, daglig leder i Gudbrandsdals slakteri og har lang fartstid i norsk slakteribransje, med blant annet mange år som konsernsjef i Fatland bak seg. Vi i laget hadde utfordret Terje på å si noe om i hvilken grad verdiene av beitebruk og kvaliteten dette representerer belønnes av mottakssystemet, i denne omgang med tanke på kjøtt. Og eventuelt hvilke muligheter som finnes for differensiering av produkter i framtiden innenfor både kjøtt og melk. Terje fortalte først litt om Gudbrandsdals slakteri, som fortsatt er på tegnebordet. Et slakteri som var planlagt opprettet etter at Nortura la ned

på Otta, men som av mange ulike grunner, og da særlig prisstigning lar vente på seg. Tanken slik Terje forklarte det var allikevel at dette faktisk skulle være et slakteri som ønsket å premiere slike kvaliteter.

Generelt, sett fra kjøttbransjen sin side, er det allikevel vanskelig å kunne forsvare en differensiering av slike produkter ut i butikk. Årsaken til dette, kunne Terje forklare, er rett og slett at Norske landbruksprodukter holder meget høy kvalitet og forbrukeren har generelt god tillit til det norske kjøttet. I en slik situasjon er det vanskelig å få folk til å betale mer for et produkt som i forbrukeren sin bevissthet ikke skiller seg nevneverdig fra et annet produkt til en lavere pris. Han forklarte også at det så langt har vært en utfordring å få på plass gode nok kriterier for utvelgelse og nok volum til å lage en egen varestrøm med dyr som for eksempel, garantert er grasfora og har beitet en større andel av sine forenheter. Bildet er sammensatt og beror også på en kultur innad i landbruket der vi alle er enige om at alle produsenter stort sett er like gode. Da blir også differensieringer vanskelige å få til uten protest og dårlig oppslutning som resultat.

Det var i løpet av Terje sitt foredrag mange gode innspill fra salen og det ble en veldig interessant samtale. Vi fikk også innblikk i hvordan det i større markeder enn i Norge er mulig å få til mer varierte sortiment. For eksempel i Tyskland der mange anser at landbruksproduksjon ikke er «lik» overalt og man har en større befolkning finner man også muligheter flere differensieringer av produkter. Det er et dagligvaremarked der man for eksempel har hel-økologiske butikker og en annen kultur for å dele inn landbruksvarer i ulike kvaliteter/sorteringer. Terje pekte på at denne kundegruppen også finnes i Norge, men at den er mye mindre og de som virkelig er interessert i å handle en spesifikk type kjøtt, det være seg på grunn av produksjonsform, kvalitet eller annet ofte ikke leter etter dette i en ordinær butikk. Denne kunden vil handle direkte fra en gård/produsent og der mente Terje at vi så langt fant den beste muligheten for omsetting av denne typen kjøtt i Norge. Kunden som er villig til å betale mer, eller er opptatt av produksjonsform ved valg av produkt er så interessert at de faktisk heller vil hjem på gården og handle enn å gå i butikk å lete. Det var kanskje ikke

svaret vi ønsket oss, men vi vet jo at mange med Dølafe og andre bevaringsverdige raser etter hvert har fått plass gode lokale markeder for salg av kjøtt og meieriprodukter.

Terje ville naturlig nok ikke spå om framtiden, men han mente å se en endring i Europa, kanskje særlig i meierisektoren der man i større grad velger å utvikle og merke mer differensierte produkt, og melketyper. Generelt ellers er andre merker for dyrevelferd og produksjonsmåte på animalske produkter fra landbruket blitt mer og mer vanlig i utlandet. Vi i Norge har på en måte «luksusproblemet» at det meste av landbruket i landet foregår på en god og trygg måte med jevnt god kvalitet. Noe vi jo alle bør sette pris på, men som gjør merverdi-uttak vanskeligere.

Beite i sentrum av driftsopplegg

Siste mann ut i programmet var Bjørn Nylander. Han hadde reist fra slått og det som var i Valdres for å delta med sitt foredrag. Det er veldig takknemlige for, Bjørn leverte nemlig et innholdsmetta bidrag med mange retoriske spørsmål og betraktninger. Bjørn er utdannet biolog, og har drevet rådgivning i forbindelse med bevaring og restaurering av kulturlandskap i 15 år. Nå har han kjøpt og tatt over en gård i Valdres og mye av foredraget hans tok utgangspunkt i erfaringer i drifta hans.

Da han og kona tok over gården i 2018 hadde han hverken kjørt traktor eller melket en ku. I dag har de gjort store endringer på gården. De oppdaget nokså raskt at mye av driftsapparatet, blant annet fjøs på stølen var dimensjonert for mye mindre dyr en NRF. Så det tok ikke lang tid før de hadde byttet ut det meste av dyrene som var der når de kjøpte gården med Vestlandsk fjordfe. Bjørn var opptatt av å velge en rase med gode beitegenskaper og rett størrelse. De driver fortsatt melkeproduksjon, og har restaurert mye

kulturlandskap knyttet til gården. I tillegg støler de på begge stølene de har tilgang til. Dyra deres går ute hele året og kalven går med kua. Bjørn kunne fortelle at det fungerte godt, kalvene holdt seg friske og fine og han synes melkemengden holdt seg bra også.

Når det kom til restaurering og etablering av beite hadde Bjørn mange tanker og erfaringer å dele. På mange måter kan man si at hans tilnærming var den motsatte av foredraget om helhetlig beiteplanlegging tidligere på dagen. Bjørn lot dyra beite veldig hardt og så helst at det aller meste var borte før de ble flyttet til nytt beite. Bjørn sitt fokus lå mer på hvilke planter som kom opp etter beiting, og at disse skulle kunne bidra til økt insektliv. Med hard beiting så han at arter som blir raskere utkonkurrert av effektivt gress, slik som markblomster hadde lettere for å etablere seg. Ved rydding av nye beiter lot han kvist og kvast ligge igjen i hauger for å gi gode forhold for insektlivet istedenfor å brenne de opp.

Med mottoet: «En gran om dagen» har han de siste årene ryddet mye nytt beite og tatt i bruk gamle arealer som var i ferd med å gro igjen. Bjørn sitt engasjement for naturmangfold og kuas rolle i dette store puslespillet var smittende og tidvis humoristisk. I tillegg til engasjementet for natur og ku hadde han de siste årene også begynt med egen ysterivirksomhet og selger ost fra setra si. Han kunne fortelle at kundene satt pris på hans engasjement og fortellingen om landskapet og dyra som fulgte osten han solgte.

Etter Bjørn sitt foredrag fikk vi servert nydelig middag av Cecilie på Formose-stra. Jeg kan love deg at ingen dro sultne hjem. Takk til alle som kom og gjorde dagen spennende og innholdsrik!

Noen av foredragene har laget fått tilsendt i ettertid, så det er bare å kontakte oss for å få de tilsendt. Vi ønsker å fortsette å arrangere fagdager i laget og tar gjerne imot innspill til tema.

...og plutselig var vi dølafe-bønder

Selv nå, etter nesten 8 måneder med «egne» dølafe er det vanskelig å tro det. Kan det virkelig gå så raskt å bli bonde? Hvordan havnet vi egentlig der vi er nå?

Lea Hoch – Dølaliv SA og Dokkadeltaet
Nasjonale Våtmarkssenter AS

I juni 2023 sto vi fortsatt uten en fast avtale for ku på Gardsetra. Setersesongen var rett rundt hjørne og planene for sesongen på besøkssetra var satt, bare at vi manglet ku. Melk måtte vi ha til vårt lille ysteri og til seterkafeen. Etter litt fram og tilbake ble vi enige om å prøve oss med

noen ammekyr som etter eierens opplysning var veldig snille, men som ikke hadde blitt melket før og skulle ikke kalve før juli. Men slik skulle det ikke bli likevel. Fem dager før sesongstart fikk jeg en melding av Margaretha, en av budeiene som jobbet på setra, hun var på besøk på Vikabråten og informerte om at de hadde tre melkekyr med kalv som de måtte sette vekk i løpet av en ukes tid. Dette hørtes interessant ut, jeg hadde jo sett på «der

Dølafe på Gardsetra.

ingen skulle tro at nokon kunne bo» og visste at dølafeene på Vikabråten var vant til håndmelking og setring. Så dette var jo midt i blinken. Jeg kastet meg rundt og dro opp til Vikabråten to dager senere. Selvfølgelig måtte jeg informere sjefen min, Magnus Nygård; om dette, det er jo gjennom jobben vi drifter setra. Han ble også med for å se på ku. Under en kopp kaffe på Vikabråten fikk vi høre at hele driften skulle avvikles og at kuene antageligvis skulle sendes til slakt etter sommeren! Vi gikk ut og hilste på flokken (3 melkekyr, 5 kviger og 3 kalver). For en rolig og avslappet gjeng! Selv om de hadde hatt en tøff vinter var de ekstremt glad i folk og kosete.

Så klart at vi skulle ha denne flokken på setra! Tre dager senere var de der, innsiserte setervollen, fjøset og utmarka og fant seg raskt til rette. De kom når det var tid for melking og når vi lokket på de, lot seg klappe av besøkende og tok seg lange turer helt opp til snaufjellet. På nattetid skilte vi kuer og kalver slik at vi kunne melke kuene på morgningen før vi slapp

de sammen med kalvene sine igjen og så gikk hele flokken på beite i utmarka til kvelden. De kom ofte tilbake i 17 tida og fikk seg en godbit, før kuene ble sluppet ut igjen, mens kalvene forble i den inngjerdede delen av vollen. Dette fungerte veldig bra, og vi fikk litt mer kontakt med kalvene også.

Det var vanskelig å ikke bli forelsket i disse kuene og det tok ikke lang tid før Magnus, Marte og jeg bestemte oss for å ta over hele besetningen og prøve oss på et samdrifts-opplegg. Men ingen av oss hadde jo verken nok beite eller fjøs. Men til alt finnes det løsninger, er man bare motiverte nok. Hos Magnus og Marte bygde vi om et redskapshus til utegangerfjøs og siden vårt distrikt ikke er et unntak når det gjelder opphør av landbruksdrift, er det mange beiter som ikke er i bruk. Vi fikk raskt på plass et par beiteavtaler slik at kuene kunne gå på beite i bygda etter setersesongen fram til vinteren.

Kjøpskontrakten ble signert og vi startet å stige opp den bratte læringskurven

Kvigene på senhøsten 2023.

som nybakte bønder. Selv om jeg hadde jobbet med melkekyr som avløser i 7 år er det noe helt annet å ha kuer selv. Få på plass okse, opprette samdrift, bli med i Storfekjøttkontrollen, beitetilsyn og transport av dyr mellom beitenene, rømnin-ger, klauvskjæring, hvor mye fôr og halm trengs?, kjøring og stabling av rundballer, lus, drektighetssjekk, slaktebil osv. Her var det mye nytt! Men heldigvis står ikke man aleine med det hele og både dølafe-laget, bekjente bønder, venner og familie støttet det nye prosjektet våres og hjalp til med råd og bistand. Nå har vi landet

en del av det praktiske og kommet inn i en slags rutine med fôring, tilsyn og ikke minst kos med kuene. Selv om de går på utegangerfjøs synes kuene (og ikke minst jeg selv) det er veldig gøy å lufte seg litt mer, løpe og sprette og bli med på noen småturer en gang i uka.

Men hvordan skal vi legge opp drifta framover? Det store spørsmålet har ikke vi helt klart å besvare enda. Learning by doing! Det som er klart, er at flokken skal til Gardsetra om sommeren slik at så mange som mulig kan oppleve dølafe på nært hold.

På tur med hele flokken.

Foto: Hannah Dokken.

Foto: Kristin Gjeile Vinjarengen, Dokka.

Foto: Anne Beate Rye Teigen, Nore.

Foto: Nina Svartedal, Skiptvedt.

Seminaret

«Ny kunnskap om gamle storferaser»

Maihaugen 27. oktober

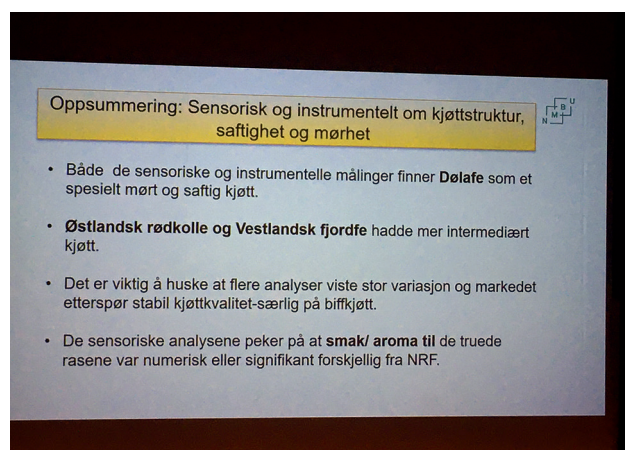
Av Kent Inge Hansen

27 oktober arrangerte Norges miljø- og biovitenskaplige universitet (NMBU) og Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) seminar om de bevaringsverdige norske storferasene. Det var mange påmeldte, fra alle avls- og raselag, og det var et mangfold av forskning som ble presentert. Noe av forskningen er fortsatt under arbeid, men noe er også allerede publisert.

I tillegg til presentasjonene, ble det satt av tid til besøk i utstillinga «La kua leve!» som Maihaugen har hatt oppe gjennom året.

Temaene som ble presentert var:

- **Innavlsutvikling og effektiv populasjonsstørrelse**
- Anna Holene Norsk genressurssenter ved NIBIO
- **Melkesammensetning og ysteegenskaper**
- Gerd Vegarud, NMBU
- **Immunkomponenter i melk**
- Tove G. Devold/ Ingrid Olsaker, NMBU
- **Kjøttkvalitet**
- Bjørg Egelanddal, NMBU
- **Driftsopplegg og lønnsomhet med de bevaringsverdige storferasene**
- Hanne Margrethe Johnsen, NIBIO
- **Genomisk karakterisering av forskjeller mellom storferasene**
- Peer Berg, NMBU

Vi fikk også en oppsummering og presentasjon av bok «Husdyra som ikke ville dø ut».

Lunsj og middag, samt sosialt samvær med «likesinnede», var også en del av programmet. Det ble en inspirerende dag for alle involverte.

Spesielt gledelig for dølafeet, var de gode resultatene som kom fram i forskningen på kjøttkvalitet. Her var dølafeet i en egen liga. Forskningsresultatet blir publisert senere i år.

Mye av forskningen finnes på nett, og kan letes opp der hvis kunnskapstørsten melder seg.

Foto Mathea Storihle, Vestre Toten.

Foto: Lea Hoch. Bildet er tatt på Gardsetra.

Kukalenderen for 2024

Bestilles hos:

Anne K. Saglien

Tlf. 48 14 82 86.

Epost: annesagl@online.no

160,-
pr. stk. inkl. moms
+ porto

RETUR: Kent Inge Hansen, Hamarvegen 390, 2614 LILLEHAMMER

www.dolafe.no